

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

האם בטלה מגילת תענית

- (י"ח ב') **איתמר**, (1) רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית.¹
- (2) רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית.
- מתניב** רב כהנא: מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר. ואמרו להם: צאו והתענו (כלומר עשו תשובה) על מה שהתעניתם!²
- (ומסיק) אמר רב יוסף: שאני חנוכה דמיפרסם ניסא.³
- (י"ט ב') (ושקיל וטרי, ומסיק) והלכתא בטלו. והלכתא לא בטלו.
- קשיא הלכתא אהלכתא.
- לא קשיא, כאן (שלא בטלו) בחנוכה ופורים. כאן (שבטלו) בשאר יומי (טובים המוזכרים במגילת תענית).

שיטות הראשונים

כאן בחנוכה ופורים: הקשו הראשונים, כיון דבחנוכה ופורים לא בטלה מגילת תענית, היאך מתענים ב"ג באדר, תענית אסתר, שהוא לפני פורים, הא קיימא לן דימים הכתובים במגילת תענית לפניהם אסורי? **הרא"ש** ו**הר"ן** תירצו, משום דהוי (פורים) דברי קבלה, ודברי קבלה כדברי תורה דמו.⁴ **וריטב"א** תירץ, שאע"פ שלא בטלה מגילת תענית לענין חנוכה ופורים, לפנייהם ואחרייהם מותרין.⁵ וכן פסק **השו"ע**.⁶

בשאר יומי בטלה מגילת תענית: דעת **הראב"ד**, שאע"פ שבטלה מגילת תענית, אעפ"כ אין גוזרין באותם ימים תענית

¹ ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם, ואסרום בתענית, ויש מהן אף בהספד, וכתבום במגילה אחת: אלן יומיא דלא להתענאה בהו כו', עכשיו שחרב הבית בטלו, ומותרין בהספד ובתענית. רש"י.

² ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו, דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית. רש"י.

³ כבר הוא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו המצות, והחזיקו בו כשל תורה, ולא נכון לבטלו. רש"י.

⁴ שהרי פסקו רב ורבי יוחנן (תענית י"ח א') הלכה כרבי יוסי בזו. ואע"ג דשמואל פסק כרשב"ג דלפניהם ולאחרייהם מותרין, הא קיימא לן בכל דוכתא דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, ורב ושמואל הלכתא כרב באיסורי! ריטב"א.

⁵ והוה ליה כשבתות וימים טובים, שהן עצמן אסורין, ולפניהם ולאחרייהם מותרין. ר"ן. לפי הר"ן, אסור בחנוכה להתענות לפניו.

⁶ שבזה קיימא לן כשמואל דאמר לענין ימים הכתובים במגילת תענית שהלכה כרשב"ג, דאמר לפנייהם ולאחרייהם מותרין. ואע"ג דבעלמא היכא דפליגי שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי, שאני הכא לענין מגילת תענית שדעת חכמים לבטלה, דהא קיי"ל דבטלה מגילת תענית, וכיון שכן יש לנו לפסוק בהם כדברי המיקל דלפניהם ולאחרייהם מותרין כשמואל. ריטב"א.

⁷ או"ח תרפ"א. וכתב המשנ"ב (ס"ק א) וכן בהספד שרי. וב"ח כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו. וכן הוא ג"כ דעת הפרי חדש. והנה יש נוהגים להתענות לפני חנוכה תמורת ערב ראש חודש, ואין לשנות מנהגם. אבל לכתחלה לא ינהוג כן. ועכ"פ אסור לגזור בו תענית צבור. וכן יום ראשון דאחר חנוכה, אף דיחיד מותר להתענות בו תענית צבור, אסור לגזור בו. מקורות: רז"ה (מגילה ד א בר"ף). רא"ש (תענית ב, כד). ריטב"א (ראש השנה י"ט ב, ד"ה והלכתא; תענית י' א, ד"ה תניא נמי הכי). ר"ן (חי' ראש השנה י"ט ב, ד"ה לא קשיא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

על הציבור לכתחילה. ודעת הר"ן דבטלה אף לעניין תענית. וכן פסק השו"ע.⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תענית, סימן תקעג)

א. הלכתא בטלה מגלת תענית, וכל הימים הפתובים בה מתר להתענות בהם וכל שכן לפניהם ולאחריהם, חוץ מחנכה ופורים שאסור להתענות בהם בעצמם, אבל לפניהם ולאחריהם מתר; וכן שבתות וימים טובים וראשי חודשים מתרים לפניהם ולאחריהם. הגה: מי שיש לו נשואין בחנכה אין לו להתענות, אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה ביום חפתו, אפלו בראש חודש ניסן, מפני שהוא אחד מן הימים שמתענים בהם, כדלקמן סוף סימן תק"פ (הגהות מנהגים וקוטי מהר"ש).

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרפו)

א. בחנכה ופורים מתר להתענות לפניהם ולאחריהם.

הודעה על אדר שני

(י"ט ב') (שנינו במשנה: ועל אדר מפני הפורים) ומדייק, ואילו (אם) נתעברה השנה (לאחר שנכנס אדר הראשון והלכו השלוחים, ישבו בית דין ועיינו ועיברוה לעשות אדר שני) יוצאין (שלוחים) אף על אדר שני מפני הפורים, לא קתני מתניתין דלא כרבי, דתניא: רבי אומר: אם נתעברה השנה (לאחר שנכנס אדר), יוצאין אף על אדר השני מפני הפורים.

לימא בהא קמיפלגי, דמר סבר כל מצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון (ויצאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון), ומר סבר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון.

לא, דכולי עלמא מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון. והכא בעיבור שנה קמיפלגי. דתניא: כמה עיבור שנה (ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה)? שלושים יום. רשב"ג אומר: חודש.

מאי שנא שלושים דידעי,⁹ חודש נמי ידעי!¹⁰

אמר רב פפא: מאן דאמר חודש, רצה חודש (חסר) רצה שלושים (וכמותו סובר רבי).¹¹

העיד רבי יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים, על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהן (יום השלושים שלהם. ל' אדר א' הוא ראש חודש אדר שני. ל' אדר ב' הוא ר"ח ניסן). למימרא דחסרין עבדינן (את חודשי אדר), מלאין לא עבדינן.

⁸ או"ח תקעג,א. וכמו שכתב בב"י, שכן המנהג, שלא לדקדק כלל בימי מגילת תענית, לא ליחיד ולא לצבור. וכתב שיש לתמוה על הטור ורבינו ירוחם שכתבו דברי הראב"ד בלא חולק עליהם, ולא כתבו שאין המנהג כן. מקורות: ראב"ד (הו"ד ברא"ש ור"ן). ר"ן (תענית ז א בר"ף). רא"ש (תענית ב,כד).

⁹ בני הגולה, שלעולם אדר הראשון מעובר, וביום שלושים ואחד נתקדש. רש"י.

¹⁰ אין צריך להודיע, דהא ידעי דלעולם חסר, וביום שלושים נתקדש. רש"י.

¹¹ לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

לאפוקי מדדרש רב נחמן בר חסדא. דדרש רב נחמן בר חסדא: העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי, על שני אדרים שאם רצו לעשותן שניהן מלאין עושין. שניהם חסרין עושין. אחד מלא ואחד חסר, עושין. וכך היו נוהגין בגולה.

ומשום רבינו (שבבבל, דהיינו רב) אמרו: לעולם (בגולה מניחים שב"ד עשו) אחד מלא ואחד חסר, עד שיוודע לך (מהבאים מארץ ישראל) שהוקבע ראש חודש (אדר שני) בזמנו (ביום ל' לאדר ראשון, ועשו את הראשון חסר).

שלחו ליה למר עוקבא: אדר הסמוך לניסן, לעולם חסר.

(כ' א') **מתיב** רב כהנא (ממשנה להלן כ"א ב'): כשהמקדש קיים מחללין אף על כולן, מפני תקנת הקרבן. מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה, ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה. אי אמרת בשלמא זמנין מלא וזמנין חסר, משום הכי מחללינן. אלא אי אמרת לעולם חסר, אמאי מחללינן?
תיובתא.

שיטות הראשונים

מספר הימים בחודש העיבור: פסק הרמב"ם כרשב"ג, וכתב, "כְּשֶׁמַעֲבְרִין בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה - כּוֹתְבִין אֲגָרוֹת לְכָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחֻקִים, וּמוֹדִיעִים אוֹתָם שְׁעֵבְרוּהָ... רָצוּ - תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, רָצוּ - שְׁלֹשִׁים יוֹם; שְׁחָדַשׁ הָעֵבֹר - הַרְשׁוֹת לְבֵית דִּין לְהוֹסִיפוֹ מְלֵא אוֹ חֹסֵר, לְאַנְשֵׁי הַרְחֻקִים שְׂמוֹדִיעִין אוֹתָם; אֲבָל הֵם - לְפִי הַרְאִיָּה הֵם עוֹשִׂים, אִם מְלֵא אִם חֹסֵר."

האם יוצאים אף על אדר שני מפני הפורים: בגמרא מבואר שרבי סובר שיוצאים אף על אדר השני, משום שסובר כרשב"ג, שרצה חודש, רצה שלושים. **והרמב"ם** פסק כרשב"ג, ובכל זאת לא הזכיר שיוצאים על אדר שני, וכסתימת המשנה, ודלא כרבי.¹²

מספר הימים בחודשי אדר: כתב רבינו חננאל דסוגיא שמעתא סלקא כרבי סימאי שהעיד על שני אדרים, שאם רצה לעשותם מלאים או חסרים, או אחד מלא ואחד חסר, עושין. וכתב הרמב"ם (שמכל מקום המנהג היה) שכשאנו קובעים על פי חשבון, אדר ראשון מלא ושני חסר. אבל כשקידשו על פי הראייה, עשו לפעמים מלא לפעמים חסר.¹³

¹². ותמה על כך הלחם משנה. וביאר ב'ליקוטי הלכות' (עין משפט' אות ת) שמה שפסק כרשב"ג (אף שהכלל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, אינו בברייתא), משום דרשב"ג סבר כרבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי. וזהו מדינא. אבל מכל מקום המנהג היה לעשות החודש הראשון מלא, וממילא אין צריך לשלוח שלוחים, דמעצמם ידעו דבר זה. מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ד, יז; ת, ה).

¹³. ור' ליקוטי הלכות' (עין משפט, אותיות ת-א). מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ת, ד-ה; וסוף פ"ד).